

УДК 811.111'373.45'373/45'373.611/612

**ВАРІАТИВНІСТЬ СУФІКСІВ У СПІЛЬНОКОРЕНЕВИХ ВІДДІЄСЛІВНИХ
ДЕРИВАТАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
(на матеріалі іменників від дієслів романської етимології)**

Ольга Білинська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
olga.bilynska@gmail.com*

Виділено випадки словотвірної деривації за допомогою варіантних суфіксів від спільних дієслівних основ французького чи латинського походження загальної та агентивної номіналізації. Утвори з варіативними суфіксами романської етимології співвідносні з спільнокореневими назвами дії/фактивними на *-ing* чи агентивами на *-er*. З'ясовано різну участь етимологічних розрядів основ у таких альтернаціях у межах категорії, а також тенденції хронологічної (не)однорідності у спільнокореневих альтернантах. Запропонований підхід застосовний до вивчення різносуфіксальної спільнокореневої деривації віддієслівних похідних ознакової семантики.

Ключові слова: етимологія дієслова, номіналізація, спільнокореневі суфіксальні альтернанти.

Варіативність суфіксів у спільнокореневих іменниках від запозичених дієслів романської етимології належить до все ще недостатньо вивчених питань виразової конкурентності в еволюції лексико-дериваційної системи англійського дієслова [1-3]. Числення типів віддієслівного словотворення зосереджене на частиномовних (аплікативна граматики) або пропозитивних (рольова граматики) сутностях. Заповнення ж слотів відповідних концептів виходить із суфіксальних прецедентів у рамках спільної категоріальності чи з узуальних суфіксальних варіантів з-поміж однослотових корелятивів радше, ніж з чинників суфіксальної дивергентності, коли спільнокореневій деривації доцільно надати додаткове внутрішньослодове числення на підставі принаймні двох, а частіше й більше, засвідчених словотвірних утворів. Водночас чимала частка словотвірної продуктивності кожного з таких варіантно-корелятивних суфіксів залишається безальтернативною щодо реалізованої словотвірної валентності основи. Мета цієї статті – з'ясувати формативну комбінаторику, атракцію та хронологічну динаміку спільнокатегоріальної однокореневої іменникової суфіксальної варіативності серед дієслів французької та латинської етимології у середньоанглійському та пізнішому періодах.

За нашими підрахунками етимологічна деривація англійських дієслів до французького (та, можливо, латинського) етимона була властива понад 4420 дієсловам, а лише до латинського відповідника – 3230 дієсловам. Наша робоча гіпотеза полягає у тому, що етимологічна

приналежність класу основ співвідносна із ступенем реалізації його словотвірної валентності у суфіксальних моделях похідності. З огляду на незбіг загального обсягу засвідчених основ інтерпретаційна релевантність незбігу у словотвірній продуктивності суфіксів повинна знаходитись поза порогом різниці у 25 % на користь основ французької етимології.

Потенціал суфіксальної варіантності у категоріальних класах девербативів та у перетинах суфіксальних пар похідних неоднаковий. Дієслівні основи, які виявляють актуалізовану словотвірну валентність до різних пар суфіксів, також нерідко повторюються, спричиняючись до пучків спільнокореневої суфіксальної варіантності у заданому класі похідності та до зменшення загальної кількості основ віддієслівних альтернантів. У результатах до електронних запитів ширший контекст суфіксальної альтернації кожної пари наведено без подальшого аналізу. Позначена знаком * після деривата його архаїчність за архітектонікою бази даних не охоплює можливої архаїчності другого альтернанта.

Віддієслівні іменники, які беруть участь у міжсуфіксальній варіантності, охоплюють загальну (назви дії та їхні фактитивні, здебільшого однолексемні, а також і різнолексемні семантичні деривати із спільним набором суфіксів) та агентивну лексикалізацію.

Продуктивність віддієслівних іменників щодо варіантного збігу суфіксів вибудовує спадну шкалу назви дії (1344 спільнокореневі пари) – фактитивні іменники (312 спільнокореневих пар) – агентивні іменники (241 спільнокоренева пара) для дієслів французької етимології. Для дієслівних латинізмів вибудована вибіркою шкала продуктивності дещо інша. За нашим підрахунками, тут 844 спільнокореневі пари із варіантними суфіксами творення назв дії протиставні 326 парам агентивів та лише 164 парам фактитивних іменників. Пацієнтним іменникам варіантність суфіксальних моделей невластива.

Назви дії та фактитивні іменники виявляють збіжність суфіксальних моделей деривації. Нерідко відповідні пари різних щодо перифрастичної пропозиції утворів є однолексемними. Варіантні суфікси романської етимології (-ance, -age, -ment, -(t/s)ion, -ture), які бачимо у похідних із французькими чи латинськими основами, потенційно збіжні між собою та із споконвічним відповідником -ing у деривації від спільного дієслова. Таким чином у поверхневій структурі віддієслівного дериватарію виникає 15 потенційних варіантних альтернацій (-ance/-age, -ance/-ment, -ance/-(t/s)ion, ance/-ture, -age/-ment, -age/-(t/s)ion, -age/-ture, -ment/-(t/s)ion, -ment/-ture, -(t/s)ion/-ture, ance/-ing, -age/-ing, -ment/-ing, -(t/s)ion/-ing, -ture/-ing) із вказаними суфіксами. Зрозуміло, що співвідношення цих суфіксів із назвами дії та фактитивності удвічі розширить таксономічну сітку альтернантів, які з огляду на мету цього дослідження розглянемо окремо для дієслівних основ французької та латинської етимології.

Запити до електронних решіток віддієслівного дериватарію спершу здійснено для суфіксальних альтернантів романської етимології, після цього – до альтернанта романської етимології та його споконвічного відповідника в алфавітному порядку лівого протичлена. Незасвідченість альтернації вилучає її з таксономічного переліку.

У прикладах подано ілюстрації (не)однорідних за хронологією (у частині випадків з різних історичних періодів) спільнокореневих іменників з варіантними суфіксами. За достатньої числової реалізації в межах природного розподілу дискретних значень вікового диференціала альтернантів доцільне діаграмне представлення вибірки. Верифікаційним середовищем альтернантів є їхня контекстуалізація за датованими текстовим прототипом згідно з [4]. Абсолютне числення альтернантів та відповідних одинарних суфіксальних утворів подано для можливого визначення ступеня притягання альтернанта до свого корелята. Суміжність прикладів, які наведено у переліку ілюстрацій, у вичерпному списку

результатів, отриманому внаслідок електронного запиту, позначена комою, несуміжність – крапками. Не завжди один із альтернантів є прецедентним утвором у наявному ширшому інвентарі спільнокоренових дериватів з варіативними суфіксами альтернантів. Незбіги альтернантів щодо їхньої сучасної узуальності заслуговують окремого вивчення поза рамками діахронічного дослідження.

Чимало суфіксальних перехрещень у деривації від спільнокоренової основи дають лише одиничні (умовно 1-10 засвідчень) реалізації міжсуфіксальної варіантності (1.1.1 2.2.2, 4.1.1, 4.1.2, 4.2.1, 4.2.2, 5.2.1, 5.2.2, 6.1.1, 6.1.2, 6.2.1, 6.2.2, 7.1.1, 9.2.1, 9.2.2, 10.1.1, 10.1.2). Принаймні один із двох варіантних суфіксів у цих випадках є суфіксом низької продуктивності.

З огляду на загалом вищу автономну продуктивність омонімічних суфіксальних моделей назв дії порівняно із фактивними іменниками (виняток становлять хіба що утвори на *-ment*, яких в обох розрядах романських основ у фактиві майже стільки ж як і у назвах дії) логічно сподіватися на їх частотнішу альтернантність при спільнокореновій різносуфіксальній деривації. Проте проведений аналіз не підтверджує цього огульного формального припущення.

У випадку суфіксальних альтернантів романської етимології спільнокоренові варіанти фактивів переважно не менше численні, а іноді й більше численні, ніж спільнокоренові різносуфіксальні назви дії. Пошук причини такої несподіваної диспропорції щодо словотвірної продуктивності віддієслівних суфіксальних моделей виправдовує глибшу інтерпретацію обставин міжмовного контактування. Варіантні синонімічні суфікси у романській частині віддієслівного дериватарію у мові-рецепторі можна пояснити невпорядкованістю селективних правил поєднання основ та суфіксів. Цей чинник правдоподібно діятиме й за суфіксальною омонімічністю назв дії та фактивних іменників. Водночас фактиви сигніфікативно, а отже й концептуально, багатші від назв дії. Адже передані ними смисли завжди більше предметні й конкретніші від аспектуальних смислів позначеної іменником субстантивної процесу і зрозуміло від випадків загалом опредметненої дії. Тому й потреб у диверсифікованому позначенні за допомогою варіативних синонімічних моделей у домені фактивної номінації, а також різноманітних історичних перестановок у ньому більше, аніж у домені назв дії (порівн. більшу зазвичай абсолютну, хоча іноді й відносну, або принаймні не меншу, кількість виявлених прикладів у другому запиті десяткових таксономій субстантивно-пропозиційного занурення до віддієслівних словотвірних гнізд із різною етимологією мотивуючих основ порівняно із кількістю прикладів у першому запиті). Вкрай рідко (хіба що у 3.2 та 8.1 і 8.2) у перехрещеннях варіантних суфіксів романської етимології утвори на позначення назв дії продуктивніші від похідних фактивних іменників.

Спільнокоренового поєднання віддієслівних іменників з варіантними суфіксами *-ance/-age* на позначення назв дії чи фактивності у деривації від дієслів-конвергентів до латинських етимонів не виявлено (див. 1.1 за відсутності 1.2):

(1) віддієслівні іменникові альтернанти на *-ance/-age*

(1.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(1.1.1) назви дії: ... *assemble* (1250), *assembling* (1375) [*-ing* (1375) ,*-age* (1730) ,*-ance* (1485)] ... *demur* (1225), *demurrance* (1300) [*-ing* (1593) ,*-age* (1656) ,*-ance* (1300)] ... *usher* (1594), *ushering* (1588) [*-ing* (1588) , *-age* (1661) ,*-ance* (1711)] ... (8 пар із 247 назв дії на *-ance* та 146 на *-age*)

(1.1.2) фактивні іменники: ... guard (1500), guarding (1538) [-ing (1538), -age (1604), -ance (1591)] ... pass (1225), passage (1290) [-age (1290), -ance (1580)]. suffer (1225), sufferance (1300) [-ing (1392), -age (1622), -ance (1300)] (16 пар із 186 фактивних іменників на -ance та 77 на -age)

Неоднакова роль двох розрядів мотивуючих основ романської етимології у творенні спільнокореневих суфіксальних варіантів помітна також у суфіксальних утворах з альтернантами -ance/ -ment (порівн. 2.1 та 2.2). Адже тут за 3-4 кратної різниці щодо автономної продуктивності різниця в альтернантній продуктивності вказаних суфіксів сягає незбігу на користь дієслів французької етимології у 10-15 разів:

(2) віддієслівні іменникові альтернанти на -ance/-ment

(2.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(2.1.1) назви дії: ... abet (1380), abetting (1374) [-ing (1374), -ment (1380), -ance (1829)] ... agree (1374), agreement (1400) [-ing (1400), -ment (1400), -ance (1536)]...venge (1300), vengeance (1300) [-ing (1382), -ment (1338), -ance (1300)]... (разом 56 пар із 176 назв дії на -ance та 589 на -ment)

(2.1.2) фактивні іменники: ... apply (1374), appliance (1597) [-ment (1604), -ance (1597)]... require (1375),

requiring (1387) [-ing (1387), -ment (1658), -ance (1662)]... sustain (1290), sustenance (1290) [-tion (1606),

-ment (1450), -ance (1290)]... (56 пар із 186 фактивних іменників на -ance та 541 на -ment)

(2.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(2.2.1) назви дії: converge (1691), convergence (1713) [-ment (1839), -ance (1713)]... retard (1489), retardation (1426) [-ing (1585), -tion (1426), -ment (1646), -ance (1556)], secure (1593), securement (1622) [-ment (1622), -ance (1642)] (4 пари із 49 назв дії на -ance та 106 на -ment)

(2.2.2) фактивні іменники: commit (1386), commitment (1621) [-ment (1621), -ance (1650)] ...

converge (1691), convergency (1709) [-ment (1839), -ance (1713)]... remit (1375), remittance (1611) [-ment

(1611), -ance (1705)] (разом 6 пар із 57 фактивних іменників на -ance та 108 на -ment)

Спільнокореневі іменникові утвори на позначення назв дії та фактивності із суфіксами -ance/-(t/s)ion загалом кількісно співвідносні із незбігом часток у масивах дієслів, зведених до контактних ланок англо-французької чи англо-латинської взаємодії. Суфікс -(t/s)ion значно продуктивніший серед латинізмів, а його корелят -ance – серед дієслів французької етимології. Водночас у латинізмах спільнокореневе поєднання цих суфіксів властиве кожному другому утвору на -ance, а серед дієслів французького походження – кожному четвертому деривату. В обох етимологічних розрядах основ майже однакова кількість альтернантів серед назв дії та фактивних іменників помітна на фоні суттєво нижчої продуктивності фактивної лексикалізації іменників на -(t/s)ion (порівн. 3.1 та 3.2):

(3) віддієслівні іменникові альтернанти на -ance/-(t/s)ion

(3.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(3.1.1) назви дії: accept (1360), acception (1483) [-ing (1577), -tion (1483), -ance (1574)]... disturb (1225), disturbance (1297) [-ing (1340), -tion (1529), -ance (1297)]... exult (1570), exultation (1425) [-tion (1425), -ance (1650)]... (разом 46 пар із 176 назв дії на -ance та 624 на -tion)

(3.1.2) фактивні іменники: ... confirm (1290), confirmation (1297) [-tion (1553), -ment (1297), -ance (1588)]... occupy (1340), occupation (1340) [-ing (1380), -tion (1340), -ance (1814)]... sustain (1290), sustenance (1290) [-tion (1606), -ment (1450), -ance (1290)] (разом 43 пари із 186 фактивних іменників на -ance та 384 на -(t/s)ion)

(3.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(3.2.1) назви дії: ... demonstrate (1552), demonstration (1393) [-ing (1678), -tion (1393), -ance (1430)]... exhort (1400), exhortation (1382) [-tion (1382), -ance (1646)]... penetrate (1530), penetration (1623) [-ing (1656), -tion (1623), -ance (1642)]... (разом 32 пари із 49 назв дії на -ance та 1843 на -(t/s)ion)

(3.2.2) фактивні іменники: ... discriminate (1628), discrimination (1646) [-tion (1646), -ance (1647)]... exuberate (1471), exuberance (1638) [-tion (1889), -ance (1638)]... radiate (1619), radiation (1555) [-tion (1555), -ance (1601)]... submit (1374), submission (1449) [-tion (1449), -ance (1605)]... (разом 26 пар із 57 фактивних іменників на -ance та 861 на -(t/s)ion).

Спільнокореневі різносудфіксальні варіанти із судфіксом -(t)ure та судфіксами -ance чи -age вкрай рідкісні, причому друге поєднання не засвідчене серед основ-латинізмів (порівн. 4.1 та 4.2 і лише 7.1 без 7.2). Водночас спільнокореневі альтернативні судфікса -age із судфіксами -ment чи (t/s)ion у словотвірних гніздах дієслівних латинізмів теж практично не представлені (порівн. 5.2 та 6.2 з 5.1 та 6.1):

(4) віддієслівні іменникові альтернанти на -ance/-ture

(4.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(4.1.1) назви дії: impart (1471), imparture* (1610) [-ture (1610), -ing (1611), -tion (1828), -ance (1811)],

support (1382), supportation* (1386) [-ing (1421), -tion (1386), -ment (1623), -ance (1490), -ture (1609)] (2 пара із 186 назв дії на -ance та 22 на -ture)

(4.1.2) фактивні іменники: defail* (1340), defaillance (1603) [-ment (1612), -ance (1603), -ure (1677)], support (1382), supportation* (1576) [-tion (1576), -ance (1597), -ture (1677)] (2 пари із 186 фактивних іменників на -ance та 33 на -ture)

(4.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(4.2.1) назви дії: moderate (1432), moderation (1437) [-tion (1437), -ance (1481), -ture (1574)] (1 пара із 49 назв дії на -ance та 26 на -ture)

(4.2.2) фактивні іменники: moderate (1432), moderation (1437) [-tion (1437), -ance (1481)], -ture (1574)] (1 пара із 57 фактивних іменників на -ance та 50 на -ture)

(5) віддієслівні іменникові альтернанти на -age/-ment

(5.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(5.1.1) назви дії: ... adjust (1611), adjustage* (1598) [-ing (1667), -ment (1644), -age (1598)]... contrive (1325), contriving (1330) [-ing (1330), -ment (1592), -age (1610), -ance (1627)]... escort (1708), escortment (1775) [-ment (1775), -age (1894)]... (разом 18 пар із 64 назв дії на -age та 589 на -ment)

(5.1.2) фактивні іменники: ... bail (1548), bailment (1579) [-ment (1579), -age (1753)]... endow (1420), endowage* (1530) [-ment (1597), -age (1530)]... guide (1538), guidage (1440) [-ment (1578), -age (1440), -ance (1712)] (разом 15 пар із 77 фактивних іменників на -age та 541 на -ment)

(5.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(5.2.1) назви дії: distil (1374), distillation (1499) [-ing (1527), -tion (1499), -ment (1602), -age (1877)] (1 пара із 4 назв дії на -age та 106 на -ment)

(5.2.2) фактивні іменники: distil (1374), distillation (1499) [-tion (1499), -ment (1602), -age (1877)], 877)] (1 пара із 7 назв дії на -age та 108 на -ment)

(6.1) віддієслівні іменникові альтернанти на -age/-tion

(6.1) дієслова французької етимології з факультативними латинськими етимонами

(6.1.1) назви дії: abuse (1413), abusion* (1374) [-ing (1473), -tion (1374), -ment (1819), -age (1548)]... distil (1374), distillation (1499) [-ing (1527), -tion (1499), -ment (1602), -age (1877)], embark (1550), embarkage* (1577) [-ing (1591), -tion (1645), -ment (1596), -age (1577)] (разом 8 пар із 64 назв дії на -age та 624 на -tion).

(6.1.2) фактивні іменники: ... embark (1550), embarkage* (1577) [-tion (1720), -ment (1596), -age (1577)], frequent (1477), frequentation (1525) [-tion, 1525), -age (1814), -ance (1593)], limit (1380), limitation (1380) [-tion (1380), -age (1634)] (7 пар із 77 фактивних іменників на -age та 354 на -tion).

(6.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(6.2.1) назви дії: cultivate (1620), cultivating (1620) [-ing (1620), -tion (1700), -age (1632)],

distil (1374), distillation (1499) [-ing (1527), -tion (1499), -ment (1602), -age (1877)] (2 пари із 24 назв дії на -age та 1843 на -tion).

(6.2.2) фактивні іменники: cultivate (1620), cultivate* (1632) [-tion (1700), -age (1632)]б distil (1374), distillation (1499) [-tion (1499), -ment (1602), -age (1877)], narrate (1656), narration (1432) [-tion (1432), -age (1948)] (3 пари із 7 фактивів на -age та 861 на -tion)

(7) віддієслівні іменникові альтернанти на -age/-ture

(7.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(7.1.1) назви дії: cover (1275), coverture (1393) [-ture (1393) -ing (1400), -age (1912)] (1 пара із 64 назв дії на -age та 22 на -ture)

Спільнокоренева альтернація іменників на -ment та -(t/s)ion – найпродуктивніша серед усіх альтернатив романських суфіксів здавалося б завдяки високій автономній продуктивності цих формантів. Водночас суттєво вища продуктивність суфікса -(t/s)ion серед основ-латинізмів чомусь не спричиняється до його підвищеної спільнокореневої альтернантності із суфіксом -ment (порівн. 8.1 та 8.2):

(8) віддієслівні іменникові альтернанти на -ment/-tion

(8.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(8.1.1) назви дії: ... demolish (1570), demolishment (1602) [-ing (1632), -tion (1610), -ment (1602)] ... deplore (1559), deploration (1485) [-tion (1485), -ment (1593)] ... perturb (1374), perturbation (1374) [-ing (1386), -tion (1374), -ment (1901), -ance (1407)] ... (разом 84 пари із 589 назв дії на -ment та 624 на -tion)

(8.1.2) фактивні іменники: ... attest (1596), attesting (1661) [-ing (1661), -tion (1674), -ment (1850)]... deprive (1325) deprivation (1533) [-tion (1533), -ment (1630)] ... oppress (1340), oppression (1382) [-tion (1382), -ment (1537)]... usurp (1325), usurpation (1420) [-ing (1521), -tion (1420), -ment (1470)]... (разом 66 пар із 541 фактивів на -ment та 354 на -tion)

(8.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(8.2.1) назви дії: ... convict (1366), conviction (1491) [-ing (1611), -tion (1491), -ment (1593)] ... digest (1450), digestion (1386) [-ing (1540), -tion (1386), -ment (1610)]... age (1877)] ... eject (1555), ejection (1566) [-ing (1602), -tion (1566), -ment (1567)]... premonish (1526), premonition (1545) [-tion (1545), -ment (1550)] ... (45 пар із 106 назв дії на -ment та 1843 на -tion)

(8.2.2) фактивні іменники: ... condole (1588), condolement (1593) [-tion (1825), -ment (1593)]...

dismiss (1477) dismissal (1547) [-tion (1547), -ment (1591)]... eject (1555), ejection (1654) [-tion (1654), -ment (1658)]... insert (1529), insertion (1624) [-tion (1624), -ment (1671)]. (40 пар із 108 назв дії на -ment та 861 на -tion)

На противагу вкрай рідкісним випадкам спільнокореневої альтернативи іменникових утворів на -ture із утворами на -ance чи -age, альтернативи -ment/-ture та -tion/-ture частотніші. Проте перша з них характерніша (із двократною перевагою) для утворів із французькими основами, друга ж, навпаки, із трикратною перевагою для дієслівних латинізмів (порівн. 9.1-2 та 10.1-2):

(9) віддієслівні іменникові альтернанти на -ment/-ture

(9.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(9.1.1) назви дії: ... divest (1605), divesture (1648) [-ture (1648), -ing (1712), -ment (1756)]

oppress (1340), oppression (1340) [-ing (1388), -tion (1340), -ment (1537), -sure (1600)] ...] (разом 11 пар із 589 назв дії на -ment та 22 на -ture)

(9.1.2) фактивні іменники: ... attaint (1340), attainture (1538) [-ture (15380), -ment (1549)]... enclose (1325)

enclosing (1440) [-ing (1440), -ment (1580), -sure (1816)]... taint (1375), tainture (1490) [-ture (1490), -ment (1613)]

(разом 17 пар із 541 фактивних іменників на -ment та 33 на -tion)

(9.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(9.2.1) назви дії: ... disrupt (1657), disruption (1646) [-tion (1646), -ture (1785), -ment (1834)]... divest (1605), divesture (1648) [-ture (1648), -ing (1712), -ment (1756)]... project (1477), projecture* (1563) [-ture (1563) -ing (1658), -tion (1599), -ment (1639)] (разом 7 пар із 106 назв дії на -ment та 26 на -ture)

(9.2.2) фактивні іменники: .. depict (1631), depicture (1500) [-ture (1500) -tion (1688), -ment (1816)]... exhaust (1533), exhausture (1611) [-ture (1611), -tion (1646), -ment (1621)] (разом 7 пар із 108 назв дії на -ment та 50 на -ture)

(10) віддієслівні іменникові альтернанти на -tion/-ture

(10.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(10.1.1) назви дії: ... impart (1471), imparture* (1610) [-ture (1610), -ing (1611), -tion

(1828), -ance (1811)]... indent (1385), indenting (1386) [-ing (1386), -tion (1763), -ture (1399)] (8 пар із 624 назв дії на -tion та 22 на -ture).

(10.1.2) фактивні іменники: ... discompose (1483), discomposition* (1624) [-tion (1624)

-sure (1641)] ... recomfort (1374), recomforting* (1375) [-ing (1375), -tion (1585) -ture (1594)] (10 пар із 453 назв дії та -(t/s)ion та 33 на -ture)

(10.2) дієслова латинської етимології

(10.2.1) назви дії: ... affix (1533), affixion (1610) [-ing (1664), -tion (1610), -ment (1654), -ture (1793)]...

depict (1631), depicture (1500) [-ture (1500), (-ing (1885), -tion (1688))]... (22 пари із 1826 назв дії на -tion та 26 на -ture)

(10.2.2) фактивні іменники: . confect (1545), confecture* (1386) [-ture 91386), tion (1387)]...

depict (1631), depicture (1500) [-ture (1500) -tion (1688), -ment (1816)] ... exhaust (1533), exhausture (1611) -ture (1611), [-tion (1646), -ment (1621)]... (35 пар із 861 назв дії на -tion та 50 на -ture)

Суфіксальні альтернанти у творенні імен дії та лексикалізації на позначення фактивності із споконвічним суфіксом -ing та одним із суфіксів романської етимології вирівнюють парадокс привативної опозиції, який діяв у випадку етимологічно однорідних романських суфіксів. Адже у них маркований протичлен фактивної субстантивації із нижчою автономною продуктивністю виявлявся здебільшого продуктивнішим порівняно із немаркованим протичленом на позначення назв дії. У етимологічно неоднорідних альтернантах варіантних щодо суфікса назв дії більше, ніж фактивних іменників. Окрім цього, суфіксальний альтернант романської етимології у назвах дії виявляє у декілька разів вищу поєднуваність із спільнокореновими варіантами на -ing у порівнянні із часткою поєднаних фактивних іменників з різноетимологічними суфіксами (порівн. 11-15):

(11) віддієслівні іменникові альтернанти на -ance/-ing

(11.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(11.1.1) назви дії: ... anno (1250), annoying (1330) [-ing (1330), -ance (1386)]... comply (1602), complying (1639) [-ing (1639), -ance (1641)]... depart (1225), departing (1225) [-ing (1225), -ance (1579)]... quit (1300), quittance (1225) [-ing (1340), -ance (1225)] (148 пар із 176 назв дії на -ance та 3168 на -ing)

(11.1.2) фактивні іменники: deny (1300), denying (1450) [-ing (1450), -ance (1548)]... suffer (1225), sufferance (1300) [-ing (1392), -age (1622), -ance (1300)] (35 пар із 186 фактивних іменників на -ance та 534 на -ing)

(11.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(11.2.1) назви дії: ... ascend (1382), ascending (1482) [-ing (1482), -ance (1742)] ... disappear (1530), disappearing (1611) [-ing (1611), -ance (1712)] ... repel (1432), repelling (1595) [-ing (1595), -ance (1860)] ... (30 пар із 49 назв дії на -ance та 1201 на -ing)

(11.2.2) фактивні іменники: omit (1432), omission (1555) [-ing (1619), -tion (1555), -ance (1600)] (1... пара із 57 фактивних іменників на -ance та 83 на -ing)

(12) віддієслівні іменникові альтернанти на -age/-ing

(12.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(12.1.1) назви дії: ... equip (1523), equipage (1598) [-ing (1704), -ment (1748), -age (1598)].

guide (1374), guiding (1425) [-ing (1425), -ment (1578), -age (1805), -ance (1538)]....

(56 пар із 64 назв дії на -ance та 3168 на -ing)

(12.1.2) фактивні іменники: ... cover, coverture (1225) -ture (1225)[-ing (1375), -age (1912)]...

guard (1500), guarding (1538) [-ing (1538), -age (1604), -ance (1591)]...pick(1330)], picking (725) [-ing (725), -age (1364)]... waste (1205), wasting (1300) [-ing (1300), -age (1898)].... (21 пара із 77 фактивних іменників на -age та 534 на -ing)

(12.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(12.2.1) назви дії: cultivate (1620), cultivating (1620) [-ing (1620), -tion (1700), -age (1632)], plant (825), planting (1000) [-ing (1000), -age (1632)], truck (1809), trucking (1809) [-ing (1809), -age (1830)], store (1264), storing (1494) [-ing (1494), -age (1828)] (4 пари з 4 назв дії на -age та 1190 на -ing)

(12.2.2) фактивні іменники: plant (825), planting (1000) [-ing (1000), -age (1606)] (1 пара з 7 фактивних іменників на -age та 83 на -ing)

(13) віддієслівні іменникові альтернанти на -ment/-ing

(13.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(13.1.1) назви дії: ..announce (1483), announcement (1798) [-ing (1900), -ment (1798)]...

decern (1425), discerning (1535) [-ing (1535), -ment (1586)]... judge (1225), judgement (1225) [-ing (1303), -ment (1225)]treat (1297), treating (1375) [-ing (1375), -ment (1560)] (477 пари з 589 назв дії на -ment та 3168 на -ing)

(13.1.2) фактивні іменники: ... agree (1374) agreement (1400) [-ing (1400), -ment (1400), -ance (1536)]... employ (1460), employment (1485) [-ing (1596), -ment (1485)]... envelop (1386) enveloping (1693) [-ing (1693), -ment (1763)]... harness (1375), harnessing (1596) [-ing (1596), -ment (1610)]... save (1225), savement* (1315) [-ing (1737), -ment (1315)].... (100 пар із 541 назви дії на -ment та 534 на -ing)

(13.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(13.2.1) назви дії: ...condole (1588), condolment (1593) [-ing (1612), -tion (1825), -ment (1593)].

impinge (1535), impingement (1671) [-ing (1794), -ment (1671)]... disable (1485), disabling (1495) [-ing (1495), -ment (1684)]... propone (1375), proponing (1533) [-ing (1533), -ment (1553)].. reduce (1374), reducing (1488) [-ing (1488), -ment (1592)].... (81 пара із 106 назв дії на -ment та 1190 на -ing)

(13.2.2) фактивні іменники: ... abhor (1449) abhorment* (1576) [-ing (1606), -ment (1576)]... discard (1586) discarding (1840) [-ing (1840), -ment (1844)]... scribble scribblement (1608) [-ing (1705), -ment (1608)]... (10 пар із 108 фактивних іменників на -ment та 83 на -ing)

(14) віддієслівні іменникові альтернанти на -(s/t)ion/-ing

(14.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(14.1.1) назви дії: attest (1596), attestation (1547) [-ing (1661), -tion (1547)]...collect

(1573), collection (1387) [-ing (1610), -tion (1387)]... restore (1297), restoring (1350) [-ing (1350), -tion (1660), -ance (1375)]... (398 пари і з 634 назв дії на (t/s)ion та 3198 на -ing)

(14.1.2) фактивні іменники: ... collect (1573), collection (1387) [-ing (1610), -tion (1387)]... dispute (1225), disputing (1225) [-ing (1225), -ation (1533)]... possess (1465), possession (1340) [-ing (1580), -sion (1340)]... purge (1290), purging (1398) [-ing (1398), -tion (1499), -ment (1597)]... (39 пар із 354 фактивних іменників на -tion та 534 на -ing)

(14.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(14.2.1) назви дії: ... associate (1398), association (1535) [-ing (1644), -tion (1535)]... deform (1400), deformation (1440) [-ing (1552), -tion (1440)]... except (1393), exception (1385) [-ing (1569), -tion (1385), -ance (1603)]... collect (1573), collection (1387) [-ing (1610), -tion (1387)]... corrupt (1300), corruption (1377) [-ing (1565), -tion (1377)]... vitiate (1534), vitiating (1547) [-ing (1547), -tion (1635)]... (599 пар із 1843 назв дії на -tion та 1190 на -ing)

(14.2.2) фактивні іменники: ... complicate (1621), complication (1611) [-ing (1646), -tion (1611)].

... nauseate (1640), nauseation (1628) [-ing (1651), -tion (1628)]... omit (1432), omission (1555) [-ing (1619), -tion (1555), -ance (1600)]... transmute (1494), transmutation (1398) [-ing (1486), -tion (1398)]... (29 пар із 861 фактивних іменників на -tion та на 83 -ing)

(15) віддієслівні іменникові альтернанти на -ture/-ing

(15.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

(15.1.1) назви дії: ... discomfit (1225), discomfiture (1330) [-ture (1330)-ing (1386)]... exploit (1400), exploitation (1531) [-ture (1531) -ing (1803)] ... impart (1471), imparture* (1610) [-ture (1610), -ing (1611), -tion (1828), -ance (1811)]... taint (1375), tainture (1490) [-ture (1375), -ing (1593), -ment (1613)]... (21 пара із 22 назв дії на -ture та на 3968 -ing)

(15.1.2) фактивні іменники: cover (1275), coverture (1225) [-ture (1225), -ing (1375), -age (1912)]... decease (1439), deceasure* (1580) [-sure (1580), -ing (1591)]... enclose (1325), enclosing (1440) [-ing (1440), -ment (1580), -ure (1816)]... (15 пар із 26 фактивних іменників на -ture та 1190 на -ing)

(15.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів

(15.2.1) назви дії: ... divest (1605), divesture (1648) [-ture (1648), -ing (1712), -ment (1756)]...

seize (1290), seizing (1400) [-ing (1400), -ure (1482), -ment (1581)]... support (1382), supportation* (1386) [-ing (1421), -tion (1386), -ture (1609), -ment (1623), -ance (1490)]... (21 пара із 22 назв дії на -ture та 3168 на -ing)

(15.2.2) фактивні іменники: deject (1420), dejection (1450) [-ing (1581), -tion (1450), -ture (1731)], discard (1586), discarditure (1780) [-ing (1840), -ment (1844), -ture (1780)] (2 пари із 50 фактивних іменників на -ture та 83 на -ing)

Утвори романської етимології на -(t/s)ion значно частіше від похідних з іншими суфіксами романської етимології випереджували спільнокореневі альтернанти із суфіксом -ing.

Агентивне словотворення від дієслів романської етимології утворює шість різносуфіксальних спільнокореневих альтернатив – -ant/-ive, -ant/-or, -ive/-or, -ant/-er, -ive/-er, -or/-er. На відміну від загальної номіналізації усі вони виявляють позитивну засвідченість у масивах дієслів французької на латинської етимології. У таксономії варіантних спільнокореневих іменникових похідних загальної номіналізації із суфіксами романської етимології та з різно-

етимологічними суфіксами словотвірна продуктивність дієслів-конвергентів до латинських етимонів була загалом нижчою у порівнянні із продуктивністю спільнокореневої варіантної суфіксації щодо дієслів французької етимології. Навпаки, у агентивній номіналізації продуктивність спільнокореневих суфіксальних альтернатив від дієслів-конвергентів до латинських етимонів здебільшого перевищує таку ж продуктивність від дієслів французької етимології (порівн. відповідні частки у 16-18, 20 та навіть 21). Лише у випадку спільнокореневих альтернантів *-ive* та *-er* кількість мотивуючих деривацію дієслівних латинізмів поступається кількості основ французької етимології:

(16) віддієслівні іменникові альтернанти на *-ant/-ive*

(16.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів: *possess* (1465), *possessor* (1388) [*-er* (1747), *-ant* (1400), *-ive* (1591), *-or* (1388)], *reflect* (1412), *reflector* (1686) [*-er* (1686), *-ant* (1706), *-ive* (1720)] (2 пари із 115 агентивних іменників на *-ant* та 9 на *-ive*)

(16.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів: ... *deplete* (1807), *depletive* (1835) [*-ant* (1880), *-ive* (1835)] ... *digest*, *classify* (1450), *digestive* (1386) [*-er* (1578), *-ant* (1875), *-ive* (1386)]... *humect* (1531), *humectant* (1822) [*-ant* (1822), *-ive* (1828)]... *imitate* (1534), *imitator* (1523) [*-ant* (1888), *-ive* (1678), *-or* (1523)] ... (18 пар із 124 агентивних іменників на *-ant* та 60 на *-ive*)

(17) віддієслівні іменникові альтернанти на *-ant/-or*

(17.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів: ... *oxidate* (1790), *oxidator* (1864) [*-ant* (1884), *-or* (1864)]... *profess* (1315), *professor* (1380) [*-ant* (1615), *-or* (1380)] ... *tolerate* (1531), *tolerator* (1706) [*-ant* (1780), *-or* (1706)] ... (31 пари із 115 агентивних іменників на *-ant* та 169 на *-or*)

(17.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів: ... *congratulate* (1548), *congratulator* (1658) [*-ant* (1667), *-or* (1658)]...*destruct* (1638), *destructor* (1691) [*-ant* (1889), *-or* (1691)]... *object* (1400), *objectant* (1625) [*-ant* (1625), *-or* (1640)]... (69 пар із 124 агентивних іменників на *-ant* та 619 на *-or*)

(18) віддієслівні іменникові альтернанти на *-ive/-or*

(18.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів

fix (1489), *fixer* (1849) [*-er* (1849), *-ive* (1870), *-or* (1874)], *possess* (1465), *possessor* (1388) [*-er* (1747), *-ant* (1400), *-ive* (1591), *-or* (1388)] (2 пари із 9 агентивних іменників на *-ive* та 169 на *-or*)

(18.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів: ...*comminate* (1611), *comminator* (1682) [*-ive* (1888), *-or* (1682)]... *desiccate* (1575), *desiccative* (1400) [*-ant* (1676), *-ive* (1400), *-or* (1837)] ... (26 пар із 60 агентивних іменників на *-ive* та 619 на *-or*)

(19) віддієслівні іменникові альтернанти на *-ant/-er*

(19.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів: ... *attend* (1300), *attender* (1461) [*-er* (1461), *-ant* (1555)]... *protest* (1440), *protestant* (1539) [*-er* (1601), *-ant* (1539), *-or* (1550)] ...*surmise* (1400), *surmiser* (1515) [*-er* (1515), *-ant* (1748)]... (98 пар із 115 агентивних іменників на *-ant* та 2034 на *-er*)

(19.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів: ... *discuss* (1340), *discusser* (1596) [*-er* (1596), *-ant* (1927)]... *impregnate* (1605), *impregnant* (1661) [*-er* (1722), *-ant* (1661)]... (44 пари із 124 агентивних іменники на *-ant* та 586 на *-er*)

(20) віддієслівні іменникові альтернанти на *-ive/-er*

(20.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів: ... *mollify* (1412), *mollificative** (1400) [*-er* (1592), *-ive* (1400)]... *reflect* (1412), *reflector* (1686) [*-er* (1686), *-ant* (1706), *-ive* (1720)],

replace (1595), *replacer* (1895) [*-er* (1895), *-ive* (1948)]... (8 пар із 9 агентивних іменників на *-ive* та 2034 на *-er*)

(20.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів: ...*alleviate* (1528), *alleviative* (1672) [*-er* (1811), *-ive* (1672)]...*detect* (1447), *detector* (1541) [*-er* (1611), *-ive* (1850), *-or* (1541)]...*protect* (1526), *protector* (1375) [*-er* (1375), *-ant* (1935), *-ive* (1875), *-or* (1375)] ... (15 пар із 60 агентивних іменників на *-ive* та 586 на *-er*)

(21) віддієслівні іменникові альтернанти на *-or/-er*

(21.1) дієслова-конвергенти до французьких/(латинських) етимонів: ...*accept* (1360), *acceptor* (1382) [*-er* (1585), *-ant* (1596), *-or* (1382)] ... *bargain* (1375), *bargainer* (1460) [*-er* (1460), *-or* (1602)]... *examine* (1303), *examiner* (1530) [*-er* (1530), *-ant* (1620), *-or* (1621)]... (103 пари із 169 агентивних іменників на *-or* та 2034 на *-er*)

(21.2) дієслова-конвергенти до латинських етимонів: ... *animate* (1538), *animator* (1635) [*-er* (1831), *-or* (1635)] ... *concoct* (1533), *concocter* (1642) [*-er* (1642), *-or* (1764)]... (116 пар із 619 агентивних іменників на *-or* та 586 на *-er*)

Випередження утворами на *-er* своїх іншосуфіксальних спільнокореневих корелятів засвідчує про словотвірну адаптацію основ у споконвічному дериватарії. Ця риса більше притаманна конвергентам до французьких етимонів порівняно із дієслівними латинізмами. Загалом здатність романських основ до словотвірної адаптації споконвічним формантом агентивності поступається їхній адаптації у споконвічному дериватарії загальної номіналізації.

За умови достатньої міри продуктивності перехрещення суфіксальних моделей від спільнокореневих основ датовані текстові прототипи дозволяють вести мову про два напрями аналізу – питому вагу взаємного хронологічного випередження/відставання кожного із двох утворів відносно іншого утвору та ширину хронологічної (не)однорідності відповідних текстових прототипів. У випадку етимологічної неоднорідності суфіксальних альтернантів випередження деривата із суфіксом споконвічної етимології вказує на споконвічну адаптацію запозиченого дієслова різноетимологічними формантами. У випадку ж хронологічного відставання деривата із споконвічним суфіксом ланка контактної взаємодії могла охоплювати відповідну словотвірну пару з дієслова та його похідного.

Запропонована методика виявлення та вивчення спільнокореневих різносуфіксальних утворів застосовна також і до прикметникового та відприкметникового фрагментів віддієслівного дериватарію.

1. Bauer, Laurie. "Competition in English Word Formation." *The Handbook of The History of English*. Van Kemenade, Ans and Bettelou Los (eds). Blackwell Publishing, 2006. P. 177-198.
2. Cutler, Anne. 1980. "Productivity in word formation". *Chicago Linguistic Society* 16. 1980. P. 45–51.
3. Plag, Ingo. *Morphological Productivity: Structural Constraints in English Derivation*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1999.

**ВАРИАТИВНОСТЬ СУФФИКСОВ В ОБЩЕКОРНЕВЫХ
ОТГЛАГОЛЬНЫХ ДЕРИВАТАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
(на материале существительных от глаголов романской этимологии)**

Ольга Билинская

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина
olga.bilynska@gmail.com*

Выделены случаи словообразовательной деривации с помощью вариантных суффиксов от глагольных основ французского или латинского происхождения общей и агентивной номинализации. Образования с вариантными суффиксами романской этимологии соотносимы с однокорневыми именами действия/фактитивами на -ing или агентивами на -er. Установлено различное участие этимологических разрядов основ в таких общекатегориальных альтернативах, а также тенденции хронологической (не)однородности в общекорневых альтернативах. Предложенный подход применим при изучении разносуффиксальной общекорневой деривации отглагольных производных признаковой семантики.

Ключевые слова: этимология глагола, номинализация, общекорневые суффиксальные альтернативы

**SUFFIX VARIANCE IN THE SHARED-ROOT
DEVERBAL DERIVATIVES IN ENGLISH
(as reflected in the nouns from verbs of Romance etymology)**

Olha Bilynska

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
olga.bilynska@gmail.com*

A complete inventory of action nouns, factitives and agentivals with variant formatives attached to the shared verbal stems etymologically derived to sources of French lineage or Latinate influence has been drawn. The coinages in variant Romance etymology suffixes are juxtaposed with their common category one-root counterparts in -ing and -er. A varying involvement of the etymological classes of verbs in such alternations and some trends in the chronological (non-)homogeneity of the same-root alternates have been revealed. The approach suggested is deemed to be applicable in the study of shared-root deverbal adjectivization with variant suffixes as well.

Keywords: etymology of the verb, nominalization, suffixal shared-root alternates

Стаття надійшла до редколегії
11.04.2012 р.

Статтю прийнято до друку
12.06.2012 р.